

УДК 004:316.77]:32:159.922+613

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА МАСОВУ ПОЛІТИЧНУ СВІДОМІСТЬ І ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Рубан А.О.

Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди

У статті розглядаються ризики негативного впливу сучасних інформаційних комунікацій на масову політичну свідомість та здоров'я людини. Показано, як масова політична свідомість формується під впливом різноманітних ідеологічних засобів і динамізму швидких змін у політичному процесі, що слугує підставою для маніпулювання. Розкривається, як у ЗМІ використовують інформаційні технології, які ґрунтуються на застосуванні способів резонансної комунікації, пригнічуючи таким чином алгоритми раціонального мислення. З'ясовано, що навіювання певної інформації через ЗМІ, впливає на масову політичну свідомість та морально-психологічне здоров'я людини. Названо деякі хвороби, головним чинником яких є інформація.

Ключові слова: інформаційний вплив, медіакратія, масова політична свідомість, інформаційні технології, політична інформація, морально-психологічне здоров'я людини.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві інформація, зважаючи на її суспільну важливість, масовість та доступність, відіграє значну роль і змінює правила гри у політичній, військовій та економічній сферах. Основні технічні можливості ЗМІ оперують цілими просторами: телебачення, преса, радіомовлення, тощо. Але навіть цей невеликий перелік може забезпечити, при наявності грошей та бажання, досить сильний психологічний вплив, навіть пресинг.

Засоби масової інформації можуть не лише консолідувати суспільство, а й відігравати деструктивну роль, підривати його соціально-психологічну стійкість шляхом створення і просування у масову свідомість негативних ціннісних образів, чужих вітчизняній культурі ідеалів і цінностей. Тому суспільство й держава повинні постійно дбати про нейтралізацію регресивних тенденцій в інформаційно-аксіологічному полі й мобілізувати ресурсний потенціал засобів масової інформації для формування такої ціннісної системи, яка змогла б забезпечити духовну єдність суспільства, зберегти духовне та морально-психологічне здоров'я нації.

Тому дане дослідження є доцільним і своєчасним, якщо враховувати, що на сьогодні досить поширеним є уявлення про те, що політична свідомість, поведінка та здоров'я людей істотно залежать від інформаційного поля, що створюється засобами масової інформації, в умовах зовнішньополітичних викликів. Зважаючи те, як на українське суспільство впливають ЗМІ та яку велику силу вони мають у нинішньому державотворчому процесі, а також ступінь маніпуляції політичною свідомістю людей деякими українськими та іноземними медіа. З огляду на наведене, актуальність проблеми впливу сучасних інформаційних комунікацій на масову політичну свідомість і здоров'я людини, буде і надалі незмінно зростати й посилюватися, впливати на всі сторони життєдіяльності суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній науковій літературі питання, присвячені впливу сучасних інформаційних технологій на масову політичну свідомість та здоров'я людини розглядалося в низці публікацій таких науковців як Л. Городенко, А. Дігтяренко, Л. Лев-

ченко, Г. Почепцов, В. Ткачук, А. Канченко, І. Вітенко, О. Скрипченко, Т. Приступенко, В. Шкляра та ін. Проблеми політичної комунікації стали предметом дослідження – Ч. Барматової, В. Бебика, Ю. Ганжурова, О. Гриценка, С. Денисюк, О. Дубаса, О. Картунова, М. Остапенко, В. Різуна, О. Шахтемірової та ін. Серед зарубіжних авторів можна виокремити – В. Ліппмана, Г. Лассуелла, Р. Беркмана, Д. Мерріла, Е. Денніса, Р. Даля, Х. Рейнгольда, А. Херберта та ін.

Зарубіжними дослідниками суспільні комунікації виокремлено в самостійний напрям організаційного управління, а роботи таких класиків теорії і практики управління та суспільних комунікацій, як С. Блек, Ф. Котлер, С. Маріарті, С. Катліб, Г. Саймон, Д. Доті, Л. Кортленд та ін. в усьому цивілізованому світі стали настільними книгами сучасних управлінців.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість публікацій, присвячених питанням впливу сучасних інформаційних комунікацій на масову політичну свідомість та здоров'я людини, до теперішнього часу залишаються недостатньо дослідженими окремі аспекти даної наукової проблеми. Зокрема:

– малодослідженими є соціальні наслідки впливу величезної кількості інформації на масову політичну свідомість і здоров'я людини, оскільки швидко змінюється не тільки людські судження, змінюються наші оцінки, бачення, реакція на одні й ті ж події, які викликали зливу людських емоцій, виливалися в бурхливі полеміки, викликали глибокі зміни не лише в нашому баченні певної проблеми, а й сподівання, що відбудуться зміни в суспільній ментальності, в суспільстві в цілому;

– недостатньо враховано реальний стан суспільної свідомості в сфері морально-психологічної парадигми здоров'я.

Мега статті – полягає в аналізі впливу сучасних інформаційних комунікацій на масову політичну свідомість і морально-психологічне здоров'я людини та її реалізацію в суспільно-політичному житті.

Виклад основного матеріалу. Інформаційний вплив є найпростішим та найефективнішим.

Л. Городенко з цього приводу зауважує, що «Ми повинні усвідомити той факт, що ми дізнаємося про світ здебільшого не безпосередньо; переважно йдеться про світ, повідомлений через інформаційні засоби. Те, що людина сьогодні знає, щонайбільше на 20% ґрунтується на її власному досвіді, а 80% передається через пресу, радіо й телебачення» [1, с. 87].

Засоби масової інформації виконують роль формуючого чинника в процесі самоідентифікації особистості, ототожнюючи поняття культура та інформація. Наростаюча індивідуалізація кожної людини у сучасному суспільстві супроводжується переосмисленням моральних принципів. Прискорення змін, шалений темп життя вимагає від особистості все більших зусиль для доказу власної значущості, причому не стільки іншим, скільки собі. І у зв'язку з цим людина повинна грати головну роль у процесі вибору того сценарію самоствердження, завдяки реалізації якого вона зможе відчутти задоволення від самої себе, свого внутрішнього світу [7, с. 49].

ЗМІ є невід'ємною складовою механізму функціонування демократії, її ціннісних і нормативних засад. Саме вони можуть допомогти індивіду вийти за межі його безпосереднього життєвого досвіду і приєднатися до політичної, економічної та духовної діяльності. Досить поширеним є уявлення про те, що політична свідомість і поведінка людей суттєво залежить від інформаційного поля, яке створює ЗМІ. Приміром, Е. Денніс наголошує, що засоби масової інформації «формують» наше мислення, «впливають» на наші думки й настанови, «підштовхують» нас до певних видів поведінки, наприклад, голосування за певного кандидата» [3, с. 139].

Разом з тим далеко не всі дослідники впевнені в такій могутності ЗМІ. Тому ж Е. Деннісу опонує його співавтор Д. Меррілл: «Можливо, засоби масової інформації мають силу фокусувати нашу увагу на певних речах, але це не та влада, яка змушує діяти» [8, с. 115]. Він же далі приходить до наступної досить помірної оцінки: «Вплив ЗМІ полягає скоріше в тому, щоб вказувати суспільству, про що слід замислитися, а не в тому, щоб говорити йому, що слід думати...» [8, с. 115]. Іншими словами, влада ЗМІ багато в чому полягає у визначенні в кожен конкретний момент відповідного «порядку денного». У своїх аргументах противники думки про всевладність ЗМІ багато в чому спираються на численні емпіричні дослідження (проведені в основному в США і розпочаті ще П. Лазарсфельдом в 40-х роках), які не підтвердили серйозного впливу ЗМІ на формування політичної свідомості і поведінки населення.

Інші автори теж вважають, що вплив ЗМІ на поведінку громадян здійснюється шляхом створення певної громадської думки, де завдяки можливості надавати громадській думці масовості засоби масової інформації ще й мають здатність керувати і навіть маніпулювати нею. Більше того, окремі дослідники масових комунікацій, а також багато політиків і журналістів, віднедавна заговорили про епоху «медіакратії» – влади ЗМІ, які вже не стільки відображають та інтерпретують дійсність, скільки конструюють її за своїми правилами та на свій розсуд. Медіакратія, по суті, – це звичайна пропагандистська машина

радянських та інших тоталітарних систем, облагороджена новими технічними засобами, запакована в сучасні розважальні обгортки і підконтрольна «міністерству правди». Подібно олігархії, вона в Україні ніби є, і її ніби й немає, але олігархів без «своїх» медіа немає точно. Четверта влада і свобода слова невіддільні від інформаційної індустрії, яка заробляє гроші сама для себе, продаючи найцінніший в світі товар, здобутий працею журналістів.

Медіакратія не зв'язана з інформаційною індустрією як бізнесом, її заробітки базуються на продажі владного впливу рекламодавцям. Журналісти в цій системі перебувають ніби в нетворчій відпустці, інформацію вони не добувають, а отримують в суворо визначених місцях, і оцінювати їхню діяльність з точки зору самостійного інформаційного продукту, а тим більше свободи слова, неможливо. Четверта влада і свобода слова не живуть в суспільстві, більша частина якого існує в тіні. Медіакратія сама створює інформаційну тінь для тіньової політики та економіки, і в цьому ракурсі може претендувати на першість серед «тілок влади» задзеркального суспільства. А можливо, вже і не лише претендувати [9].

Характер відносин, приміром, українського суспільства та інституту ЗМІ у нашій державі в останні кілька років не тільки істотно відрізняється від характеру аналогічних відносин в інших країнах, але також помітно видозмінився з моменту, коли Україна тільки здобула свою незалежність.

У сучасному світі роль засобів масової інформації постійно зростає. Вже давно нікого не здивуєш, назвавши ЗМІ «четвертою владою». Як зауважує В. Терещенко. причиною цьому є те, що у демократичному суспільстві вплив ЗМІ на владні інститути через реалізацію функцій контролю та критики уряду зумовлюється їх провідною роллю у формуванні громадської думки внаслідок збору, селекції, інтерпретації та поширення інформації серед масових аудиторій. Тобто мова іде про контрольну функцію, яка здійснюється ЗМІ шляхом проведення власних розслідувань, інформування громадян про факти корупції, зловживання владою, дають їм не тільки правові а й моральні оцінки (наслідком може бути створення спеціальних парламентських комісій, заведення кримінальних справ, тощо), сприяють ефективності і демократизації державного управління [12, с. 745-746].

Крім того, існує ще доктрина «свободи преси» – авторитарна, коли ЗМІ можуть говорити про те, що дозволяє влада (комунізм, націонал-соціалізм, радикал-конфесіоналізм). Проте це вже, певна річ, мало поєднується зі словом «свобода» взагалі.

Як зауважує І. Рибак, інформаційно-маніпулятивні технології – різновид політичних технологій маніпулятивного впливу на політичну свідомість та поведінку, що здійснюється з метою ефективної організації та управління комунікацією між політичними суб'єктами та громадянами. Змістовим спрямуванням інформаційно-маніпулятивних технологій є забезпечення передачі певного об'єму інформації у відповідному масмедійному форматі та певних комунікативних контекстах. У сучасних ЗМК реальний політич-

ний світ частіше відтворюється у вигляді сенсацій, скандалів, масових театралізованих дійств та перманентних політичних шоу тощо [10, с. 277].

Масова політична свідомість формується під впливом різноманітних ідеологічних засобів і динамізму швидких змін у політичному процесі, що слугує підставою для маніпулювання, яке на сьогодні є досить поширеним в українській політиці.

Основна передвиборна боротьба в наш час фактично переноситься зі сфери соціальної дії в інформаційний простір. Між собою конкурують уже не реальні політики й політичні об'єднання, а їх образи, які транслюються виборцям через різних посередників. Зрозуміло, що в такій ситуації стрімко зростає роль засобів масової інформації як одного з основних каналів доведення цих образів до реципієнта [5, с. 66].

Медіа виступають психологічним підсилювачем повідомленого. Населення схильне більше довіряти інформації, що проходить через ЗМІ, ніж тій, що передається із уст в уста. При цьому у ЗМІ використовують інформаційні технології, які ґрунтуються на застосуванні способів резонансної комунікації, які базуються на активізації у людини вже наявних уявлень і спрямовані не на пояснення подій, а на зараження людини прикладом розв'язання аналогічних проблем, не на розкриття соціального змісту того, що відбувається, а на відмежування від цього, деідеологізуючи по суті події, що відбуваються у житті суспільства, та придушуючи таким чином алгоритми раціонального мислення.

Л. Левченко зазначає, якщо психологічний вплив на населення прийняти за 100%, то вплив засобів масової інформації на підсвідомість людей становитиме 80%, а на їхню свідомість – 20% [6, с. 105].

Нині, абсолютна більшість населення України пріоритетними джерелами політичної інформації називають телебачення і пресу. Щоб вплинути на політичну свідомість, необхідно навіть через ЗМІ певну інформацію. При цьому інформація, яку безперервно транслюють ЗМІ, здійснює вплив на потреби та інтереси особистості, формуючи мотивацію до конкретної політичної поведінки, яка не сприймається громадськістю як нав'язана.

Мас-медіа належить провідна роль у забезпеченні суспільства політичною інформацією. Саме ЗМІ створюють можливість для комунікації між політиками, політичними рухами, органами державної влади та суспільством, а також справляють суттєвий вплив на здійснення громадянами політичного вибору. Політична інформація подається мас-медіа різними способами – від об'єктивно-нейтральної до суб'єктивно-оціночної, при цьому на сучасному етапі у пострадянських країнах рівень достовірності політичної інформації знижується у міру наближення виборів [4].

Наслідком цього є загострення проблеми відчуження громадян від влади і перетворення таких елементів демократії, як альтернативні вибори, політичний плюралізм і свобода слова на засоби недемократичного розподілу і приватизації влади.

Використання різноманітних технологій інформаційно-психологічного впливу ЗМІ, з метою маніпулювання громадською думкою, доволі поширене явище у світі, особливо за умов

«інформаційного суспільства». Доцільно розглядати маніпуляцію як вид психологічного впливу, майстерне виконання якого призводить до прихованого збудження в іншої людини намірів, які збігаються з її актуальними бажаннями, при цьому майстерність маніпулятора використовується для прихованого впровадження в психіку аудиторії цілей або установок, які не збігаються з тими, які в нього існують на даний момент.

В. Гулай порівнюючи поняття «інформаційно-психологічна війна» та «інформаційна війна» зазначає, що в інформаційній війні об'єктом впливу стають комп'ютери й інформаційні системи, а в інформаційно-психологічній війні до інформаційного напрямку приєднується психологічний – об'єктом впливу стає індивідуальна та масова свідомість та, як результат, руйнується не тільки наявна інформаційна система, а й відбувається зміна комунікативних установок у суспільній свідомості [2, с. 161].

Внаслідок цього відбувається інформаційне перенавантаження, результатом чого стають різноманітні затримки в сприйнятті людиною інформації, ефективності управління часом, загальна напруженість, стрес, загострення хронічних хвороб. Як зазначає О. Стадніченко – це хвороби, головним чинником яких є інформація, проявляються у формі депресивних синдромів, неврастеній, істерій, іпохондрій [11, с. 161].

Інформаційні хвороби поширені у всьому світі, але переважають у суспільствах, переобтяжених інформацією. Це результат НТР, інформаційних революцій, швидкостей і загального темпу життя. Відомо, що нині доступний людству обсяг інформації подвоюється кожні 18 місяців, а якщо тенденція збережеться до кінця 2020 р., то подвоєння відбуватиметься кожні 73 дні. Це колосальне навантаження на людину, її психіку й емоційне здоров'я [11, с. 161].

Інформація суттєво впливає на здоров'я як окремої людини, так і всього суспільства. Можна говорити про «інформаційно обумовлене здоров'я». Все залежить від того, скільки часу відведено особі на обробку інформації (оскільки сам по собі великий обсяг нової інформації не спричиняє емоційних проблем), а також мотиваційної складової отриманої інформації. Саме ця «інформаційна тріада» (обсяг інформації, час на її опрацювання і прийняття відповідального рішення) і спричиняє у людини емоційні проблеми. Ніколи раніше людині не доводилось опрацювати такі обсяги інформації та дезінформації, приймати швидко відповідальні рішення. Відповідь організму – невроз, інформаційні хвороби.

Інформаційні хвороби починаються із порушень пам'яті, проблем регулювання емоцій, потім підключаються серцево-судинні розлади, органи травлення, можуть виникнути нервові скорочення кінцівок і подібне. Рекомендовані способи уникнення та подолання інформаційних хвороб – фізичні навантаження, спорт? спостереження природи, обмеження інформаційних впливів.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальшого розвитку в цьому напрямку. Сучасна політична, економічна, соціальна криза в Україні, пов'язана із впливом різних факторів, у поєднанні зі стресовими, нервово-психічними перенавантаженнями погано впливає на здоров'я

людини у всіх його проявах. Нині існує багато зовнішньополітичних викликів і загроз, не тільки в інформаційній сфері, що спричиняють погіршення показників фізичного, морально-психічного, духовного здоров'я. Погіршення зовнішньополітичної ситуації, швидкий темп життя, постійні кризові явища призводять до зростання вразливості людини в сучасному світі.

Перспективи подальших досліджень полягають у більш ґрунтовному аналізі впливу сучасних інформаційних технологій на масову політичну свідомість і здоров'я людини, оскільки ми живемо в умовах «антропогенної кризи», не гарантованості виживання людини, кризи свідомості, пов'язаної з антидуховністю і глобальними проблемами.

Список літератури:

1. Городенко Л. Потреба інформації у суспільстві / Л. Городенко // Сучасне та майбутнє журналістики в плюралістичному суспільстві: матеріали науково-практично українсько-швейцарського семінару. – К.: Центр вільної преси, 1999. – С. 316-319.
2. Гулай А. Інформаційно-психологічна війна / А. Гулай // Політологія: навч. енциклопед. словник-довідник для студ. ВНЗ I-IV рівнів акредитації / За наук. ред. д. політ. н. Н. М. Хоми [В. М. Денисенко, О. М. Сорба, Л. Я. Угрин та ін.]. – Львів: «Новий Світ-2000», 2014. – С. 161-162.
3. Денніс Е. Бесіди про мас-медіа / Е. Денніс. – М.: Вагриус, 1997. – 201 с.
4. Канченко А. В. Вплив засобів масової інформації на прийняття політичних рішень [Електронний ресурс] / А. В. Канченко – Режим доступу: <https://old.niss.gov.ua/>.
5. Кузьма О. В. Соціологія громадської думки / О. В. Кузьма. – Новосибірськ, 1996. – 134 с.
6. Левченко Л. Психологічні особливості діяльності засобів масової інформації / Л. Левченко // Людина і політика. – 2001. – № 2. – С. 103-109.
7. Левченко Л. Формування іміджу політичного лідера і політичної партії / Л. Левченко // Нова політика. – 2000. – № 5. – С. 48-52.
8. Мерілл Д. Розмови про мас-медіа / Д. Мерілл. – М.: Вагриус, 1997. – 158 с.
9. Погорелова І. Медіакратія [Електронний ресурс] / І. Погорелова. – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/>.
10. Рибак І. Інформаційно-маніпулятивні технології / І. Рибак // Політологія: навч. енциклопед. словник-довідник для студ. ВНЗ I-IV рівнів акредитації / За наук. ред. д. політ. н. Н. М. Хоми [В. М. Денисенко, О. М. Сорба, Л. Я. Угрин та ін.]. – Львів: «Новий Світ-2000», 2014. – С. 277-278.
11. Стадніченко О. Інформаційні хвороби / О. Стадніченко // Політологія: навч. енциклопед. словник-довідник для студ. ВНЗ I-IV рівнів акредитації / За наук. ред. д. політ. н. Н. М. Хоми [В. М. Денисенко, О. М. Сорба, Л. Я. Угрин та ін.]. – Львів: «Новий Світ-2000», 2014. – С. 160-161.
12. Терещенко В. «Четверта влада» / В. Терещенко // Політологія: навч. енциклопед. словник-довідник для студ. ВНЗ I-IV рівнів акредитації / За наук. ред. д. політ. н. Н. М. Хоми [В. М. Денисенко, О. М. Сорба, Л. Я. Угрин та ін.]. – Львів: «Новий Світ-2000», 2014. – С. 745-746.

Рубан А.А.

Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди

СОВРЕМЕННЫЕ ИНФОРМАЦИОННЫЕ КОММУНИКАЦИИ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА МАССОВОЕ ПОЛИТИЧЕСКОЕ СОЗНАНИЕ И ЗДОРОВЬЕ ЧЕЛОВЕКА

Аннотация

В статье рассматриваются риски негативного влияния современных информационных коммуникаций на массовое политическое сознание и здоровье человека. Показано, как массовое политическое сознание формируется под воздействием разнообразных идеологических средств и динамизма быстрых изменений в политическом процессе, что служит основанием для манипулирования. Раскрывается, как в СМИ используют информационные технологии, которые основываются на применении способов резонансной коммуникации, подавляя таким образом алгоритмы рационального мышления. Выяснено, что внушение определенной информации через СМИ, влияет на массовое политическое сознание и морально-психологическое здоровье человека. Названы некоторые болезни фактором которых является информация.

Ключевые слова: информационное влияние, медиакратия, массовое политическое сознание, информационные технологии, политическая информация, морально-психологическое здоровье человека.

Ruban A.A.

Pereiaslav-Khmelnytskyi State Pedagogical University
named after Hryhorii Skovoroda

MODERN INFORMATION COMMUNICATIONS AND THEIR INFLUENCE ON MASS POLITICAL CONSCIOUSNESS AND HUMAN HEALTH

Summary

The risks of negative influence of modern information communications on mass political consciousness and human health are considered in the article. Indicated as mass political consciousness is formed under the influence of different ideological means and dynamism of rapid changes in the political process, which serves as the basis for manipulation. It is revealed as in the Mass Media using of information technologies, its are based on the application of methods of resonant communication, suppressing thus of algorithms of rational thinking. The suggestion of certain information through the Mass Media, affects on the mass political consciousness and moral-psychological health of a person is founded in it. Some illness are named as the factor of information.

Keywords: information influence, mediacracy, mass political consciousness, information technologies, political information, moral and psychological health of a person.